

การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม

A Study of Ten Perfections for Individual and Social Development

¹ชวัลวิทย์ อรุณปราการ, ^{2*}นวลวรรณ พูลวสุพลฉัตร และ ³สรวิชญ์ วงษ์สอาด

¹Chawalwth Arunprakan, ^{2*}Nuarhnwan Punwasuponchat and ³Sorawit Wongsard

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand.

³มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

³Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.

^{2*} Corresponding author Email: nuanwan.phun@mcu.ac.th

Received September 28, 2021; Revised November 30, 2021; Accepted December 9, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม 3) เพื่อศึกษาการใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคมการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาแล้วนำมาเรียบเรียงและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า บารมี หมายถึง คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ เพื่อสร้างอุปนิสัยส่งเสริมให้สามารถบรรลุธรรมได้ มี 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา เรียกอีกอย่างว่า ทศบารมี มี 3 ระดับตามความยากของการบำเพ็ญ คือ บารมี อุปบารมี ปรมัตถบารมี ประโยชน์ของบารมี มี 3 อย่าง คือ เพื่อการตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า การตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และการบรรลุธรรมเป็นพระอริยสาวก การพัฒนาตนเองและสังคม สามารถจัดเข้าในหลักภาวนา 4 แปลว่า การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ได้แก่ การฝึกฝนตนเอง (กาย) การอบรมความประพฤติ (ศีล) ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ตั้งใจ (จิต) และได้สั่งสมประสบการณ์แยกแยะสิ่งที่เป็นคุณและโทษ(ปัญญา) หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และสามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการ

คำสำคัญ: บารมี; พัฒนา; ภาวนา

Abstract

This article aimed 1) to study 10 prestige that appear in Buddhist scriptures, 2) to study concepts and theories for self and social development and 3) To study the use of prestige 10 in personal and social development. This research is a qualitative research. By studying and researching from the Tripitaka scriptures, commentary, documents, research related documents of Buddhist scholars, and composing and writing descriptive lectures. Research found that Parami or perfection means virtue that should be cultivated in order to create character and support the enlightenment. There are 10 perfections, charity, precepts, renunciation, wisdom, effort, forbearance, truthfulness, resolution, loving-kindness equanimity. And it was called as Dasaparami divided into 3 levels; common perfection, middle and highest perfection. There are 3 benefits of perfection, namely supporting the liberation of the Buddha, Paccekabuddha and the liberation of noble followers. Self and social development can be categorized as 4 development principle consisting of cultivation, creation, training and progression on self-discipline (Body), behavior training (Morality) causing self-confidence and attention (Mind), and understanding the advantages and disadvantages (Wisdom). The application of perfection in daily life must start from training oneself, understanding his self and the truth which forms perfection's manners, helping others, resulting the strong perfection and clear understanding. Following ten perfection is to cultivate 4 development, i.e. physical development by basic training, moral development by observing, emotional development by controlling and intellectual development by realizing the nature and value of 10 perfections.

Keywords: Perfection; Development; Cultivation

บทนำ

พระพุทธศาสนามีศาสดาผู้เปี่ยมล้นไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม ทรงเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติมาอย่างยาวนานมีคุณไม่มีที่สิ้นสุด คุณงามความดีที่มีให้ศึกษา สามารถนำข้อคิดมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขได้อย่างไม่รู้จักสิ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2557) แต่สังคมไทยที่เป็นอยู่ในตอนนี้ทั้งมนุษย์และสังคมไม่เคยมาสนใจคุณงามความดีที่เป็นแบบอย่างมาก่อน กลับมองว่าอดีตนั้นล้าหลังบ้าง เขยิบ้าง ทำไม่ถึงไม่คิดว่า ในอดีตเขาอยู่กันอย่างถึงได้เจริญมาถึงทุกวันนี้ ทุกคนกำลังลืมเลือนอดีต ลืมเลือนคุณงามความดีที่บรรพบุรุษเคยสั่งสมมา เคยเก็บหอมรอมริบมา สร้างชาติบ้านเมืองมาจนถึงทุกวันนี้ บุญของเราใกล้จะหมดแล้ว ความดีของประเทศชาติกำลังสูญสิ้นไป (Chomdee, 2021)

การค้นคว้าวิจัยเรื่องการสั่งสมบุญบารมี ก็เพื่อให้ตนเองและสังคมหลุดพ้นจากบาปกรรมทั้งปวงที่ได้เคยก่อและผิดพลาดไว้ สามารถนำมาเป็นพื้นฐานสร้างตนและสร้างชาติให้สังคมน่าอยู่ขึ้นและเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ควบคู่กับคุณงามความดี สิ่งที่สามารถมาตอบโจทย์ของมนุษย์ได้ คือ การบำเพ็ญคุณงามความดี ทั้ง 10 ประการ เมื่อใดที่เราทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้ถึงพร้อมบริบูรณ์แล้ว เราจะสามารถดึงเอาความดีทั้งปวงมาประพฤติปฏิบัติให้สังคมน่าอยู่และเจริญคุณธรรมจริยธรรมขึ้นมาได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, 2561) ย่อมสามารถเจริญยิ่งขึ้นไปอีกเหมือนอย่างอดีตที่เคยเกิดบุคคลต้นแบบขึ้นมาอย่างยาวนาน เช่น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรงนำวิริยบารมีมาเจริญและเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้จักคุณของวิริยะบารมี เป็นต้น

บารมีทั้ง 10 ทศ เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ชั้นกลาง และชั้นสูงของพระบรมโพธิสัตว์ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2529) ผู้สั่งสมบุญบารมี เพื่อบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก้าวข้ามสังสารวัฏ นำสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏฏะ คุณธรรมของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์สั่งสมมาจากภพชาติก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) จนสามารถยกระดับจากพื้นฐานเป็นชั้นกลาง ชั้นสูง และตรัสรู้เป็นลำดับไป ดังที่มาในพระไตรปิฎก ว่า

“การบำเพ็ญบารมีอันเป็นธรรมเครื่องบ่มพระโพธิญาณเหล่านี้ จัดเป็นบารมี 10 อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 คือ การบำเพ็ญทานในภพที่เป็นพระเจ้าสิริราช ผู้ประเสริฐเป็นทานบารมี 1 ในภพที่เราเป็นเวสสันดรและเวลาพราหมณ์เป็นทานอุปบารมี 2 ในภพที่เราเป็นอกิตติดาบสอดอาหารนั้น เป็นทานอุปบารมี 1 ในภพที่เราเป็นพญาไก่ป่า สีลวานาคและพญากระต่าย เป็นทานปรมัตถบารมี 3 ฯลฯ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

บารมีของเรา 10 ประการนี้ เป็นส่วนแห่งพระโพธิญาณอันเลิศ บารมีที่เกินกว่า 10 ไม่มี และบารมีที่หย่อนกว่า 10 ก็ไม่มี เราบำเพ็ญบารมีทุกอย่าง ไม่ยิ่งไม่หย่อน เป็นบารมี 10 ประการฉะนี้แล”

จากความเป็นมาที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม และศึกษาการใช้บารมี 10 เพื่อให้สามารถนำมาพัฒนาตนเองและสังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น รู้จักบุญคุณที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันสั่งสมความดีมาให้กับประเทศ ตอบแทนบุญคุณนั้นได้อย่างเหมาะสม และสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ยืนนานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม
3. เพื่อศึกษาการใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้ คือ

งานวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งขอบเขตของโครงการออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ด้านเนื้อหา : หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการที่นำเสนอเรื่องราวของบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา เอกสารวิชาการที่นำเสนอเรื่องราวของการพัฒนาตนเองและสังคม และวิธีการใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม

2. ด้านเอกสาร : งานวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเอกสารของการวิจัยไว้ 2 ด้าน คือ

2.1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถา

2.2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิทยาการ บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา พบว่า บารมี หมายถึง ความ เป็นเลิศในคุณความดีที่ควรบำเพ็ญ เพื่อสร้างอุปนิสัยส่งเสริมทำให้เห็นโทษอันเป็นปฏิปักษ์ต่อบารมีนั้น โทษ

เหล่านี้นับว่าเป็นตัวขวางกั้นทำให้ไม่เกิดปัญญาในการตรัสรู้ทั้งสิ้น มี 10 ประการ ได้แก่ 1) ทาน เจตนาที่จะบริจาคตนเองและวัตถุต่างๆ 2) ศิล ความประพฤติกาย วาจา 3) เนกขัมมะ ออกจากกิเลสทั้งปวง โดยมีความดับทุกข์เป็นเป้าหมาย 4) ปัญญา ความเห็นแจ้งแห่งตลอดตามความเป็นจริงหรือการเห็นแจ้งแห่งตลอดอย่างไม่ผิดพลาด 5) วิริยะ การขวนขวายที่จะกระทำประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยการและใจ 6) ขันติ อุดหนุนต่อความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจในเบื้องต้น 7) สัจจะ ความจริงหรือความซื่อตรง การไม่กล่าวคลาดเคลื่อนจากความจริง 8) อธิษฐาน การตั้งมั่นสมาทานอย่างไม่หวั่นไหว 9) เมตตา ไฉไลใจไม่ประทุษร้ายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และ 10) อุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2559) การมีใจเสมอธรรมทั้งปวง เรียกอีกอย่างว่า ทศบารมี มี 3 ระดับ ตามความยากของการบำเพ็ญ คือ บารมี (การให้สิ่งของ) อุปบารมี (การให้อวัยวะ) ปรมัตถบารมี (การให้ชีวิต) ประโยชน์ของบารมี มี 3 อย่าง คือ เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า การตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และการบรรลุธรรมเป็นพระอริยสาวก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) การศึกษาเรื่องบารมีนี้ทำให้รู้ว่า การตรัสรู้พระโพธิญาณของพระพุทธเจ้านั้นไม่ใช่เรื่องที่จะกระทำได้ในระยะสั้นหรือการบรรลุธรรมของพระอริยสาวกทั้งหลายไม่มีเรื่องใดเป็นเรื่องบังเอิญ เมื่อบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนานในบารมีใดบารมีหนึ่ง ครบทั้ง 3 ระดับ ซึ่งเป็นการบำเพ็ญที่ยากอย่างยิ่ง เมื่อมีคุณธรรมสามารถบำเพ็ญถึงปรมัตถบารมี สละได้แม้กระทั่งชีวิต บรรลุธรรมจึงจะมีอริยาคัยเพียงพอที่จะบรรลุธรรมได้ ไม่ต้องพูดถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าเลย คือ ต้องบำเพ็ญครบทั้ง 10 อย่าง ทั้ง 3 ชั้น เพื่อพระโพธิญาณในการตรัสรู้นั้น ดังนั้น บารมีจึงเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้มีอริยาคัยในการบรรลุธรรม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม พบว่า การพัฒนาตนเองและสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น เป็นการพัฒนาที่อยู่ควบคู่กัน เมื่อพัฒนาตนเองแล้วต้องพัฒนาสังคมไปด้วย เพื่อให้มีพื้นฐานในการทำจิตให้ตั้งมั่นและทำให้เกิดปัญญา เพราะการมีสภาพแวดล้อมสังคมที่ดี จะส่งเสริมให้ตนเองพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tan & Damnoen, 2020) การพัฒนาตนเองและสังคมจึงสามารถจัดเข้าในหลักภาวะ 4 ซึ่งแปลว่า การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น (ราชบัณฑิตยสภา, 2556) ได้แก่ กายภาวะ การเจริญพัฒนากาย คือ การฝึกฝนรักษาตนเองให้เป็นปกติ สีสภาวะ การเจริญพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมกาย วาจา ให้มีคุณเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จิตตภาวะ การเจริญพัฒนาจิต การฝึกอบรมใจให้ตั้งมั่น เข้มแข็ง สดชื่นเบิกบาน ปัญญาภาวะ การเจริญพัฒนาปัญญา ฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เท่าทัน เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง (Hangsakul, 2021)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม พบว่า หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี ประกอบด้วย พื้นฐาน เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ ลักษณะเป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส รส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และ สภาพที่ปรากฏ สามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย (Sri-aram, 2021) ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวะ 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการนั้น การนำหลักการบำเพ็ญบารมีมาใช้ สามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมและเป็นการสร้างสมอุปนิสัยและอริยาคัยในการบรรลุธรรมไปในตัว ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนานี้มีผลที่ยั่งยืนและมั่นคงทั้งต่อตนเองและสังคม สามารถสั่งสมบารมีให้เต็มได้ทั้ง 3 ระดับไปในตัว

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า การสั่งสมบารมี เป็นไปเพื่อส่งเสริมการบรรลุธรรมได้โดยง่าย การบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 นั้น สามารถทำให้เห็นโทษอันเป็นปฏิปักษ์ต่อบารมีนั้น โทษเหล่านั้นถือว่าเป็นตัวขวางกั้นทำให้ไม่เกิดปัญญาในการตรัสรู้ทั้งสิ้น เมื่อบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนานในบารมีใดบารมีหนึ่ง ครบทั้ง 3 ชั้น คือ บารมี (การให้สิ่งของ) อุบารมี (การให้อวัยวะ) ปรมัตถบารมี (การให้ชีวิต) ซึ่งเป็นการบำเพ็ญที่ยากอย่างยิ่ง เมื่อมีคุณธรรมสามารถบำเพ็ญถึงปรมัตถบารมี สละได้แม้กระทั่งชีวิต ผู้ปรารถนาบรรลุธรรมจึงจะมีอริยาศัยเพียงพอที่จะบรรลุธรรมได้ ไม่ต้องพูดถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าเลย คือ ต้องบำเพ็ญครบทั้ง 10 อย่าง ทั้ง 3 ชั้น เพื่อพระโพธิญาณในการตรัสรู้นั้น ในการบำเพ็ญความดีระดับเป็นบุญบารมีนั้น ถ้ายังมีได้ให้อย่างเต็มที่ บารมีก็จะยังไม่เต็มสมบูรณ์ ยังจะไม่อำนวยผลให้สำเร็จตามต้องการ ข้อนี้จึงเห็นสันนิษฐานจากการบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ มากมายหลายร้อยหลายพันชาติ บารมีที่ยังไม่เต็มสมบูรณ์จนถึงขั้นสำเร็จพระโพธิญาณได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, 2561) ดังนั้น บารมีจึงเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้มีอริยาศัยในการบรรลุธรรมทั้งสิ้น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า การพัฒนาตนเองและสังคม เป็นการพัฒนาที่อยู่ควบคู่กัน เมื่อพัฒนาตนเองแล้วต้องพัฒนาสังคมไปด้วย เพื่อให้มีพื้นฐานในการทำจิตให้ตั้งมั่นและทำให้เกิดปัญญา เพราะการมีสภาพแวดล้อมสังคมที่ดี จะส่งเสริมให้ตนเองพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาตนเองและสังคมจึงสามารถจัดเข้าได้ในหลักภาวา 4 ที่เป็นองค์แห่งความเจริญและพัฒนาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการพัฒนาฝึกฝนกาย ฝึกฝนตนเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่น มีจิตที่สงบ และทำให้ปัญญา สามารถรับรู้และมีประสบการณ์แยกแยะคุณประโยชน์และโทษได้ (พระมหาพงศ์ศิริ ปญฺญาวชิโร, 2564) วิถีชีวิตของพระสงฆ์และชาวพุทธเป็นเรื่องสำคัญจะต้องดำเนินไปด้วยความมีสติสัมปชัญญะควบคุมจิตใจอย่างสม่ำเสมอ เมื่อทุกคนสามารถนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ในการข่มใจตนเองได้อย่างเหมาะสมกับกิเลสที่เกิดขึ้นในจิตใจ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการลดกิเลสของตนเองได้อย่างมั่นคงอีกทั้งเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่หลายอีกด้วย (พระมหากิตติธัมมธู สุกิตติเมธี, 2564)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี ประกอบด้วย พื้นฐาน เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ ลักษณะ เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส รส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และ สภาพที่ปรากฏ สามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะพัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการนั้น

ดังนั้นการใช้บารมีมาพัฒนาตนเองและสังคม จึงเป็นแนวความคิดของตัวผู้วิจัยเพื่อให้ได้ศึกษาถึงการบำเพ็ญบารมีว่า ทำอย่างไรได้บ้างและสามารถนำมาพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างไร ซึ่งการบำเพ็ญบารมีมีลักษณะเป็นการสร้างคุณงามความดี ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นหลักเพื่อสร้างคุณธรรมให้เกิดมีในตน กระทำอยู่อย่างนั้นเพื่อสั่งสมเป็นอริยาศัยในตนเองบำเพ็ญในบารมีให้ถึงที่สุดของบารมีนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของพระโพธิสัตว์ในการตรัสรู้เองเป็นพระพุทธเจ้า และสำหรับคนธรรมดาก็สามารถบำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะบรรลุธรรมตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการสร้างหนทางให้แก่ตัวผู้วิจัยเอง เพื่อสร้างสมกำลังให้สามารถเข้าใจอรรถเข้าใจธรรมตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างนี้

องค์ความรู้

ภาวนา 4 คือ การฝึกฝนตนเอง (กาย) อบรมความประพฤติ (ศีล) เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น (จิต) ทำให้มีประสบการณ์ชำนาญในงานนั้น ๆ สามารถแยกแยะประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ได้ (ปัญญา)

การบำเพ็ญบารมี เรียงตามลำดับผลและอานิสงส์ที่เกื้อกูลต่อกัน โดยจะต้องเริ่มต้นจากการดูตนเอง (พื้นฐาน) รู้จักตนเอง เข้าใจธรรมชาติ จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็น (ลักษณะ) ของบารมีได้ เป็นการเอื้อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ได้รับความลำบาก เตื่อตร้อน ทำให้เกิดความตั้งมั่นตั้งใจ (รส) ขจัดความเป็นปฏิปักษ์ได้ และทำให้ได้รับประสบการณ์และความยืดหยุ่น (สภาพที่ปรากฏ) สามารถมองเห็นและเข้าถึงการสั่งสมบารมีได้โดยง่าย โดยจะสรุปไว้ดังนี้

ภาวนา 4	กายภาวนา	ศีลภาวนา	จิตตภาวนา	ปัญญาภาวนา
บารมี 10	(ฝึกฝน) พื้นฐาน	(เกิด) ลักษณะ	(ได้รับ) รส	(มี) สภาพที่ปรากฏ
ทาน	วัตถุที่ควรบริจาค	การบริจาค	การขจัดโลภะในไทยธรรม	ความไม่ยึดติด
ศีล	hiriและโอตฺตปปะ	การตั้งอยู่	การทำลายความทุกศีล,ไม่มีโทษ	ความเป็นของสะอาด
เนกขัมมะ	ความสลัดใจ	การออกจากกาม,ภพ	การอบรมให้เห็นโทษของกาม,ภพ	การหลุดพ้น
ปัญญา	สมาธิ	ความเห็นแจ้งแทงตลอด	ความโอภาสในวิสัยเพียงดังประทีป	ความไม่หลง
วิริยะ	ความสังเวช	ความพยายาม	ความอุปลัมภ	ความไม่ย่อหย่อน
ขันติ	ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง	ความข่ม	ความอดทนต่อสิ่งที่น่าพอใจ,ไม่น่าพอใจ	ความไม่โกรธ
สัจจะ	ความเป็นผู้ยินดีในธรรมอันงาม	การกล่าวไม่ผิดจากความจริง	การทำสภาวะตามเป็นจริงให้แจ่มแจ้ง	ความดี,ความถูกต้อง
อธิษฐาน	โพธิสมภาร	การตั้งมั่นในโพธิสมภารทั้งหลาย	การข่มขจัดปฏิปักษ์ของโพธิสมภาร	ความไม่หวั่นไหวในที่นั้น
เมตตา	การเห็นความพอใจของสัตว์ทั้งหลาย	ความเป็นไปเพื่อประโยชน์	การนำออกซึ่งความอาฆาตเบียดเบียน	ความน่ารัก
อุเบกขา	การประจักษ์ชัดว่ากรรมเป็นของตน	การวางเฉยเป็นกลาง	การเห็นความเสมอ	การสงบระงับจากความตรึงเครียด

การใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการนั้น เพื่อเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดผลเสียหายแก่บุคคลผู้กระทำและบุคคลรอบข้าง เป็นแนวทางที่ทำให้ชีวิตเกิดความเสื่อมเสีย โดยแสดงออกทาง

พฤติกรรมทั้ง 3 ทาง คือ กาย วาจาและใจ เพราะว่าบารมีเป็นปัจจัยที่ให้ได้บรรลุธรรม เมื่อปฏิบัติอย่างเหมาะสม จะมีผลต่อการดำรงชีวิต เพื่อที่จะเป็นแบบแผนทางปฏิบัติโดยทั่วไปในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนจึงนิยมให้ทาน ในการทำทานนั้น บางคนก็ทำด้วยปัญญาเพราะเข้าใจหลัก ในการให้ทาน เห็นว่าบุญกุศลก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมจึงทำ แต่บางคนขาดความรู้ในเรื่องของการให้ทาน ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง จึงมีการนำสิ่งที่ไม่ควรมาทำบุญไม่รู้จักเลือกบุคคลที่ควรจะให้ทาน ในปัจจุบันวิถีชีวิตในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปแทบทุกด้านมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น

สรุป

หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และสามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการ เพื่อเป็นหลักในการครองตน เพื่อเป็นหลักในการครองคน และเพื่อเป็นหลักในการครองงาน ทั้งนี้ หากบุคคลใดละเว้นจากความสัมพันธ์ทั้งหลายได้แล้ว คุณค่าอันเป็นประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นได้ตามความเหมาะสม การบำเพ็ญบารมีที่มีผลต่อการเป็นแบบแผนที่น่ามาสู่การประพฤติปฏิบัติต่อสังคมไทย เพื่อที่จะเป็นแบบแผนทางปฏิบัติโดยทั่วไปในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ทั้งในปัจจุบันและอนาคต สามารถประยุกต์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาวะผู้นำด้วยหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 40). กรุงเทพฯ: ผลิตัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- พระมหากิตติธัมมัญญ์ สุกิตติเมธี. (2564). การวิเคราะห์แนวทางตวันจากความเสื่อมในปราชญ์สุตร. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 84-95.
- พระมหาพงศ์ศิริ ปญฺญาวชิโร. (2564). วิเคราะห์ทานบารมีในคัมภีร์อรรถกถาชาดก. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 63-73.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2529). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- Chomdee, P. P. (2021). Kalyanamitta of Social Study Teachers: in Subject of Buddhism at Schools of Muang District, Nakhon Pathom Province. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 13-20. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/255555>
- Hangsakul, P. G. (2021). Information Technology for Educational Administration. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 1-10. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250590>
- Siriwattano, P. S. (2021). A Society of Happiness: Following the Principle of Sadharanabhogidham. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 1-6. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/249870>
- Sri-aram, P. (2021). The Important Buddha Images: Concepts, Values and Influences in Thai Society. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 51-60. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250817>
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.